

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ К.Д.УШИНСЬКОГО**

СХВАЛЕНО

Протокол Вченої ради ЧОШПО
імені К.Д. Ушинського

№ 2 від 19.02.2026

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ ЧОШПО імені К.Д. Ушинського

№ 21 від 26.02.2026

ПРОГРАМА

**підвищення кваліфікації педагогічних працівників
закладів загальної середньої освіти
(мовно-літературна освітня галузь)**

**«НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ:
ІНСТРУМЕНТИ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ І ПІДТРИМКИ
УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ»**

Розробники: Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського (**Молочко Світлана Рашитівна**, завідувач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання, методист відділу суспільно-філологічних дисциплін Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського; **Ремидовська Людмила Миколаївна**, методист відділу суспільно-філологічних дисциплін, старший викладач кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського).

Напрямок підвищення кваліфікації: Подолання освітніх втрат здобувачів освіти у другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання) (ГХЗВ).

Розроблено на основі типової програми:

«Навчання в умовах викликів: інструменти подолання освітніх втрат і підтримки учасників освітнього процесу» (наказ Міністерства освіти і науки України від 28.10.2025 № 1415).

Термін дії програми: від 26.02.2026 до 26.02.2031 року.

Рецензенти:

Грона Наталія Вікторівна, викладач Комунального закладу «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради, доцент кафедри української мови, літератури та журналістики Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, доктор педагогічних наук, доцент;

Мокрогуз Олександр Петрович, завідувач кафедри суспільних дисциплін Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук, доцент.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які здійснюють освітній процес у другому циклі базової середньої освіти, за темою «Навчання в умовах викликів: інструменти подолання освітніх втрат і підтримки учасників освітнього процесу» (у мовно-літературній освітній галузі) зумовлене актуальними викликами сучасної освіти й суспільства, зокрема в контексті подолання наслідків збройної агресії рф.

Трансформаційні процеси, зумовлені реформою Нової української школи, упровадженням Державного стандарту базової середньої освіти, розвитком інклюзивних практик і посиленням цифрового складника освітнього процесу, висувають нові вимоги до діяльності вчителя мовно-літературної освітньої галузі. Це передбачає не лише високий рівень фахової підготовки, а й готовність до постійного професійного зростання, гнучкого оновлення методичних підходів, використання сучасних освітніх технологій у викладанні української мови й літератури, а також здатність ефективно реагувати на виклики сучасного освітнього середовища.

Нині набуває ключового значення проблема подолання освітніх втрат у здобувачів освіти, спричинених повномасштабною військовою агресією рф проти України, що обумовлює постійну дестабілізацію освітнього процесу, трансформацію умов освітнього середовища, підвищення когнітивного та психоемоційного навантаження на учасників освітнього процесу.

Зазначені чинники потребують комплексного педагогічного реагування з метою зменшення їхнього впливу на якість навчання в мовно-літературній освітній галузі, а також на психоемоційний стан учнів і педагогів. У зв'язку із цим важливого значення набуває підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури, розвиток їхніх компетентностей щодо здійснення психосоціальної підтримки здобувачів освіти, упровадження травма-інформованого підходу в освітній процес, зокрема під час мовленнєвої діяльності учнів, роботи з художніми текстами, а також використання ефективних психолого-педагогічних практик, що сприяють створенню безпечного й підтримувального освітнього середовища.

Програму підвищення кваліфікації вчителів укладено відповідно до положень законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», постанов Кабінету Міністрів України, зокрема постанові Кабінетів Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 (зі змінами) «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схваленої розпорядженням Кабінетів Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р, професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225), інших нормативно-правових актів у сфері освіти та з урахуванням стратегії європейської інтеграції, кращих

міжнародних та вітчизняних практик професійного розвитку педагогів та на основі Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, які здійснюватимуть освітній процес у другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання) за темою «Навчання в умовах викликів: інструменти подолання освітніх втрат і підтримки учасників освітнього процесу» (наказ Міністерства освіти і науки України від 28.10.2025 № 1415).

Програма спрямована на вдосконалення необхідних знань, умінь, навичок та способів діяльності в педагогічних працівників задля успішної реалізації базового предметного навчання в другому циклі базової середньої освіти відповідно до актуальних вимог законодавства, соціального контексту та сучасних викликів в освітньому процесі.

Цільова група: учителі закладів загальної середньої освіти, які забезпечуватимуть реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти в другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання, 7–9 класи).

Обсяг (тривалість): 30 год (1 кредит ЄКТС).

Особливості реалізації програми:

Програма побудована за модульним принципом, що забезпечує гнучкість та логічну завершеність кожного окремого модуля.

Місце виконання програми: Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського.

Освітній процес здійснюється за умови формування групи чисельністю не менше 20 осіб.

Графік освітнього процесу складається відповідно до умов проведення занять у вільний від роботи час учасників навчання. Тривалість підвищення кваліфікації за цією програмою становить від одного до двох тижнів.

Програма поєднує теоретичне навчання з практичною діяльністю, передбачає виконання індивідуальних і групових завдань, опрацювання навчально-методичних матеріалів та підсумкове оцінювання результатів.

Викладацький склад, залучений до реалізації навчальних тем за програмою, відповідає Ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності у сфері післядипломної освіти. До викладання залучають фахівців мовно-літературної освітньої галузі, психологів, тренерів-педагогів Нової української школи.

Забезпечення розміщення програми на сайті: <https://choippo.edu.ua/>

Вибір форми організації освітнього процесу за Програмою залишається за суб'єктом підвищення кваліфікації та відповідно до запитів слухачів.

Теоретичний складник програми може бути реалізований через інтерактивні лекції / відеолекції / вебінари / відеоконференції тощо. Практичний складник – через практикуми / навчальні тренінги / вебінари / майстер-класи тощо.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: інституційна (дистанційна).

Навчальні заняття в синхронному режимі в умовах дистанційної форми навчання проводять з використанням спеціального програмного забезпечення

для проведення вебконференцій (ZOOM, GoogleMeet) з обов'язковою участю слухачів. Інші види занять в асинхронному режимі проводять у різних форматах за рішенням суб'єкта підвищення кваліфікації.

Мета підвищення кваліфікації: удосконалення професійних компетентностей учителів мовно-літературної освітньої галузі задля ефективного виконання трудових функцій і завдань щодо організації освітнього процесу в другому циклі базової середньої освіти з урахуванням сучасних освітніх викликів, зокрема подолання освітніх втрат, принципів травма-інформованого підходу та надання психосоціальної підтримки учасникам освітнього процесу.

Завдання підвищення кваліфікації:

- забезпечити усвідомлення та розвинути здатність учителів-філологів ідентифікувати зміст і відмінності між освітніми втратами й освітніми розривами;

- удосконалити вміння використовувати діагностичні інструменти (зокрема цифрові) для виявлення освітніх втрат у здобувачів освіти;

- сформувати здатність проектувати індивідуальну освітню траєкторію учнів відповідно до їхніх потреб, інтересів для подолання освітніх втрат на основі результатів діагностування;

- удосконалити навички з розроблення та реалізації програм щодо подолання освітніх втрат з української мови й літератури у здобувачів освіти;

- ознайомити з впливом різних типів травматичного досвіду на учасників освітнього процесу та розкрити зв'язок між складною поведінкою учнів і їхніми травматичними переживаннями, що впливають на процес навчання;

- підвищити здатність до реалізації принципів травма-інформованого підходу в освітньому процесі другого циклу базової середньої освіти;

- удосконалити навички надання психосоціальної підтримки учасникам освітнього процесу і здійснення психоемоційної саморегуляції;

- опанувати сучасні цифрові інструменти і ресурси для організації навчання філологічних дисциплін та ефективного надолуження освітніх втрат у розвитку компетентностей учнів;

- формувати вміння створювати дидактичні матеріали й освітній контент з української мови та літератури для умов змішаного і дистанційного навчання;

- оволодіти технологіями формування оцінювання як інструменту діагностики та подолання освітніх втрат у формуванні мовної, читацької та літературної компетентностей.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться (відповідно до Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225):

- мовно-комунікативна (А1);
- предметно-методична (А2);
- інформаційно-цифрова (А3);
- психологічна (Б1);

- оцінювально-аналітична (ГЗ).

Очікувані результати підвищення кваліфікації:

- планування освітньої діяльності з урахуванням виявлених освітніх втрат учнів та обрання ефективних стратегій їх подолання; застосування інструментів (зокрема цифрових) для діагностування освітніх втрат і оцінювання рівня сформованості компетентностей в учнів;

- уміння застосовувати сучасні методики та інструменти для надолуження освітніх втрат;

- здатність формувати навички інтерактивної взаємодії учасників освітнього процесу на уроках української мови й літератури;

- уміння обирати та використовувати цифрові ресурси для створення навчально-методичних матеріалів із філологічних дисциплін, оцінювати їх ефективність відповідно до освітніх цілей;

- здатність забезпечувати рівні права та можливості для всіх здобувачів освіти, забезпечення суспільної безбар'єрності та організації відповідних заходів в практичній діяльності, усвідомлення освітньої безбар'єрності в роботі педагога-філолога;

- підвищення рівня здатності збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я під час професійної діяльності в умовах війни та інших викликів сучасності;

- оволодіння ефективними інструментами, формами, методами зниження стресу, емоційної саморегуляції; здійснення профілактичних здоров'язбережувальних заходів, запобігання професійному вигоранню;

- усвідомлення педагогом-філологом емоційної рівноваги як одного з вимірів загального стабільного психо-емоційного стану;

- розвиток навичок емоційної саморегуляції, самовідновлення та самоконтролю під час стресових станів;

- оволодіння стратегіями створення фізичної та емоційної безпеки учнів у класі інтерпретації поведінкових особливостей через призму травматичного досвіду учня та їх врахування під час організації освітнього процесу;

- здійснення аналізу отриманих результатів діагностування щодо наявних освітніх втрат задля побудови індивідуальної освітньої траєкторії учнів; створення програм та/або окремих елементів занять, спрямованих на надолуження знань і подолання освітніх втрат у здобувачів освіти; реалізації змісту програм із подолання освітніх втрат у здобувачів освіти;

- готовність до навчання впродовж життя та усвідомлення необхідності постійного професійного зростання вчителя мовно-літературної освітньої галузі.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації спрямована на визначення рівня досягнення очікуваних результатів навчання.

Вона ґрунтується на принципах:

- прозорості;

- об'єктивності;
- системності;
- практичної спрямованості;
- академічної доброчесності;
- відповідності вимогам Професійного стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти.

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації здійснюється на таких рівнях:

- формувальне оцінювання (поточне): проводять протягом навчання для моніторингу прогресу, надання зворотного зв'язку та корекції навчальної траєкторії; урахується активність педагогів (не лише присутність на занятті, а й залученість до спільної роботи (робота в секційних залах, участь у групових формах роботи, відповіді на питання));

- підсумкове оцінювання: проводять наприкінці програми для визначення досягнутих результатів навчання.

Підтвердження результатів навчання відбувається за умови участі (75 % часу) в офлайн / онлайн-заняттях та проходження підсумкового тестування (30 завдань) та отримання 70 % правильних відповідей під час їх виконання.

Інструменти оцінювання: тестові завдання за темами модулів – запитання / завдання для перевірки сформованих / удосконалених компетентностей.

Документ про підсумки підвищення кваліфікації.

За результатами успішного завершення навчання за програмою слухачі отримують свідоцтво про підвищення кваліфікації на 30 годин (1 кредит ЄКТС) відповідно до вимог Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» від 21.08.2019 р. № 800.

Вартість. Вартість обраховується згідно з вимогами чинного законодавства і становить 950 грн з одного слухача (кількість учасників підвищення кваліфікації в одній групі не менше 20 осіб).

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програму розроблено з урахуванням компетентнісного, діяльнісного, аксіологічного, особистісно орієнтованого підходів, укладено відповідно до професійних потреб та рівня підготовки слухачів.

Передбачено проведення лекційних, практичних, семінарських занять та підсумкової конференції. Вибір форм організації освітнього процесу, методів і засобів навчання здійснює суб'єкт підвищення кваліфікації для досягнення очікуваних результатів навчання, визначених програмою.

Під час навчання використовуються індивідуальні, парні, групові та колективні форми організації навчальних занять. Теоретичні заняття можуть бути проведені у формі лекцій (активізованих, проблемно-оглядових, з елементами рольової гри, лекцій-диспутів). Акцентовано на практичній складовій засвоєння змісту: заняттях у формі дискусії, навчальних тренінгах,

роботі з дидактичними матеріалами, моделюванні видів навчальної діяльності з учнями / ученицями тощо.

Програмою передбачені підсумкові заходи щодо результатів підвищення кваліфікації учасників. На завершальному етапі для оцінювання результатів навчання за програмою підвищення кваліфікації слухачі складають підсумковий тест (Google-форма).

Програма містить два модулі. Час, відведений на засвоєння змісту програми, складає 30 годин. Розподіл годин за видами діяльності має орієнтовний характер; послідовність і кількість годин на вивчення окремих тем може змінюватися в межах часу, передбаченого програмою. У навчально-тематичні плани освітньої діяльності курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів післядипломної педагогічної освіти можуть бути включені додаткові змістовні теми за рахунок скорочення обсягу годин певних змістовних модулів, із урахуванням пропозицій та побажань осіб, яким заклад надає освітні послуги.

На етапі завершення навчання за програмою слухачі складають підсумковий тест із 30 питань. Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники, – 30. Прохідний бал – 21 (70 %).

Учасники, які успішно пройшли навчання та склали підсумковий тест, отримують свідоцтво.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту програми, складає: 30 годин, із них: 10 годин – лекційні заняття, 18 годин – практична робота, 2 години – контрольні заходи (підсумкова конференція).

Назва навчальних тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ 1. СИСТЕМНА РОБОТА ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ЯК ПЕРЕДУМОВА РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ					
Тема 1.1. Освітні втрати: суть, причини, наслідки	2	-	-	-	2
Тема 1.2. Проектування програм із подолання освітніх втрат (із української мови, української літератури)	-	4	-	-	4
Тема 1.3 Інструменти діагностування та подолання освітніх втрат у мовно-літературній освітній галузі	-	2	-	-	2
Тема 1.4. Трансформація освітніх втрат у можливості зростання	-	2	-	-	2
Тема 1.5. Професійна підтримка вчителів української мови й літератури з питань подолання освітніх втрат у здобувачів освіти	4	2	-	-	6
Разом за модулем	6	10	-	-	16
МОДУЛЬ 2. БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК І ПІДХОДІВ, ЧУТЛИВИХ ДО ТРАВМИ					

Тема 2.1. Вплив травми на навчання і поведінку учнів	2	-	-	-	2
Тема 2.2. Стратегії підтримки учнів, які пережили травматичні події	2	4	-	-	6
Тема 2.3. Створення безпечного освітнього середовища: ключові маркери та практичні підходи	-	2	-	-	2
Тема 2.4. Внутрішній ресурс педагога. Професійне вигорання вчителя в умовах кризових трансформацій: виклики та механізми підтримки	-	2	-	-	2
Разом за модулем	4	8	-	-	12
Підсумкові заходи					
Підсумкова конференція. Виконання підсумкового тесту. Тематична дискусія.	-	-	-	2	2
Усього	10	18	-	2	30

3. ЗМІСТ ТИПОВОЇ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. СИСТЕМНА РОБОТА ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ЯК ПЕРЕДУМОВА РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ

Тема 1.1 Освітні втрати: суть, причини, наслідки

Поняття «освітні втрати» та «освітні розриви»: спільне та відмінне. Причини освітніх втрат. Освітні втрати в контекстні збройної агресії рф, пандемії, вимушеного переміщення. Фактори появи освітніх втрат, які не пов'язані з воєнним станом.

Наслідки освітніх втрат (економічні, психологічні, соціальні, академічні).

Шляхи подолання освітніх втрат як передумови рівного доступу до освіти.

Тема 1.2 Проєктування програм із подолання освітніх втрат (із української мови, української літератури)

Діагностичний складник: інструменти для виявлення освітніх втрат (тести, опитування, спостереження тощо); аналіз прогалин у знаннях, уміннях та навичках. Побудова індивідуальних освітніх траєкторій на основі діагностики.

Форми організації навчання, адаптовані під потреби здобувачів освіти та умови навчання (інтенсивні курси, модулі, літні школи, змішане навчання, тьюторингові сесії, групова та індивідуальна підтримка; використання резервного часу в розкладі тощо).

Адаптація та модифікація навчального контенту: концентрація на ключових темах і базових знаннях; скорочення та/або інтеграція навчального матеріалу з української мови, української літератури; використання міжпредметних зв'язків, варіативність у формах подачі матеріалів тощо.

Способи, механізми імплементації програм із подолання освітніх втрат під час викладання української мови / української літератури.

Моніторинг та оцінювання ефективності програм з української мови, української літератури (відстеження динаміки прогресу учнів; збір інформації

щодо зворотного зв'язку від учнів, батьків, педагогів; коригування програм залежності від отриманих результатів тощо).

Тема 1.3 Інструменти діагностування та подолання освітніх втрат у мовно-літературній освітній галузі

Вимоги Державного стандарту базової середньої освіти та освітніх програм із української мови, української літератури як критерії виявлення освітніх втрат здобувачів освіти.

Інструменти виявлення освітніх втрат (відповідно до специфіки мовно-літературної освітньої галузі). Вимірювання освітніх втрат учнів / учениць у програмах із надолуження: виклики та механізми підтримки в мовно-літературній освітній галузі. Цифрові інструменти для діагностування освітніх втрат та відстеження прогресу кожного учня / учениці під час вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі.

Програми та цифрові ресурси для подолання освітніх втрат, які генерують завдання, вправи та тести з урахуванням потреб кожного учня / кожної учениці зокрема з особливими освітніми потребами.

Тема 1.4 Трансформація освітніх втрат у можливості зростання

Педагогічні стратегії трансформації освітніх втрат на можливості особистісного зростання. Інструменти персоналізації навчання: карта предмета, індивідуальна карта розвитку тощо.

Зміст, форми та методи мотивації учнів після тривалих перерв у навчанні предметів мовно-літературної освітньої галузі. Підтримка психологічного здоров'я учасників освітнього процесу під час подолання освітніх втрат.

Психолого-педагогічні передумови подолання освітніх втрат: установлення позитивної взаємодії педагога з учнем; урахування емоційного стану учнів після кризових подій (війна, пандемія); підвищення мотивації учнів до навчання; якісний зворотний зв'язок та практики рефлексії; співпраця з психологом, соціальним педагогом, батьками тощо.

Тема 1.5 Професійна підтримка вчителів української мови й літератури з питань подолання освітніх втрат у здобувачів освіти

Вибудова стратегія роботи з подолання освітніх втрат на рівні школи та громади. Форми підвищення кваліфікації педагогів із питань надолуження освітніх втрат у здобувачів освіти. Національні і міжнародні практики подолання освітніх втрат для професійного зростання. Обмін досвідом, методичні кейси.

Професійні орієнтири для вчителя української мови й літератури щодо реалізації програми з подолання освітніх втрат (знання теоретичних і практичних засад організації освітнього процесу; методична підготовка щодо реалізації програм із подолання освітніх втрат; володіння основами

психологічних знань і травмо-інформованого підходу; володіння цифровими технологіями тощо).

Наставництво, супервізія, професійні спільноти як ефективні інструменти для професійної підтримки педагогів і підвищення якості освіти. Місце наставництва, супервізії та професійних спільнот для педагогів у контексті подолання освітніх втрат.

Модифіковані навчальні програми. Методичні рекомендації щодо використання модифікованих програм із української мови, української літератури для закладів загальної середньої освіти.

МОДУЛЬ 2. БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК І ПІДХОДІВ, ЧУТЛИВИХ ДО ТРАВМИ

Тема 2.1 Вплив травми на навчання і поведінку учнів

Визначення травми. Основні типи травм, з якими можуть стикнутися учні. Травми в умовах війни, переміщення, втрати: особливості реагування. Типові реакції на травму (поведінкові, емоційні, фізіологічні, когнітивні тощо). Ознаки та симптоми стресу в дітей. Роль захисних механізмів у протидії подіям, що травмують.

Вплив травми на освітній процес (зниження успішності, труднощі з організацією діяльності, нестійка мотивація, порушення соціальної взаємодії та інше).

Методи виявлення психоемоційного стану учнів. Психофізіологічні розлади та кризові стани підлітків: ознаки депресії, тривожних розладів, емоційної нестабільності, самодеструктивної поведінки тощо. Зв'язок між травмою та дистресовою поведінкою здобувачів освіти. Прояви дистресу в класі.

Тема 2.2 Стратегії підтримки учнів, які пережили травматичні події

Сутність травма-інформованого підходу та його принципи. Інтеграція стратегій травма-інформованого підходу в освітні процеси НУШ: співпраця та позитивна взаємодія; побудова довірливих відносин; створення безпечного фізичного та емоційного простору тощо.

Перша психологічна допомога та протоколи її надання. Регуляція психоемоційного стану. Профілактика стресу та емоційного вигорання в учнів у період підготовки до ДПА/НМТ (ЗНО): техніки саморегуляції, організація освітнього простору, підтримка мотивації тощо. Форми надання психосоціальної підтримки здобувачам освіти, зокрема дітям, що пережили травматичні події.

Алгоритм перенаправлення до психологічної служби. Протоколи дії педагога в кризових ситуаціях у школі.

Тема 2.3 Створення безпечного освітнього середовища: ключові маркери та практичні підходи

Ключові маркери створення безпечного освітнього середовища, спрямованого на збереження психічного здоров'я та емоційного благополуччя учнів. Визначення характеристик безпечного освітнього простору. Чекліст оцінювання класу за критеріями безпечного освітнього простору. Дизайн класу та його просторове рішення для підвищення комфорту та безпеки здобувачів освіти. Роль учителя у створенні психофізичної та емоційної безпеки. Основи ефективної комунікації з учнями та батьками задля створення безпечного освітнього середовища: активне слухання, ненасильницьке спілкування, ресурсна підтримка, створення відкритого діалогу тощо.

Тема 2.4 Внутрішній ресурс педагога. Професійне вигорання вчителя в умовах кризових трансформацій: виклики та механізми підтримки

Особистісні, емоційні та професійні резерви, що допомагають учителю-філологу ефективно працювати, зберігати стійкість та підтримувати інших. Профілактика вигорання та розвиток резильєнтності. Моделі психологічної рівноваги. Фактори стресостійкості. Вторинна травматизація: ознаки, профілактика, самодопомога.

Емоційна грамотність педагога як основа психосоціальної підтримки здобувачів освіти: розуміння власних емоцій, навички емоційної саморегуляції, здатність до співпереживання тощо.

Практичні стратегії збереження внутрішнього ресурсу педагогів.

Орієнтовний перелік практичних завдань

МОДУЛЬ 1. СИСТЕМНА РОБОТА ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ ЯК ПЕРЕДУМОВА РІВНОГО ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ

Тема 1.1. Освітні втрати: суть, причини, наслідки

- Складання таблиці «Спільне та відмінне»: порівняльний аналіз понять «освітні втрати» та «освітні розриви».
- «Дискусійний майданчик»: причини освітніх втрат (соціальний статус, демографія, здоров'я, особистий досвід, нерівності у можливостях та доступі до ресурсів тощо).
- Мінідослідження: найпоширеніші наслідки освітніх втрат у мовно-літературній освітній галузі.
- Схема «Шляхи подолання освітніх втрат» (економічні, психологічні, соціальні, академічні).

Тема 1.2 Проектування програм із подолання освітніх втрат (із української мови, української літератури)

- Опрацювання прикладів діагностичних інструментів (тести, опитування, спостереження); складання власного короткого діагностичного завдання для виявлення освітніх втрат з української мови / української літератури.

- Укладання стратегії / програми компенсації освітніх втрат, адаптованої до потреб учнів і ресурсів громади / закладу освіти.

- Групова дискусія: визначення способів імплементації програм із подолання освітніх втрат у практиці викладання української мови / української літератури.

- Побудова індивідуальної освітньої траєкторії для учня на основі діагностики (короткий план відновлення знань).

- Модифікація навчального контенту: складання прикладу уроку / позакласного заходу, що концентрується на ключових темах і базових знаннях.

- «Читацький компас»: аналіз результатів моніторингового дослідження PISA (читацька компетентність українських учнів).

Тема 1.3 Інструменти діагностування та подолання освітніх втрат у мовно-літературній освітній галузі

- Тренінг «Розроби критерії виявлення освітніх втрат учнів» (відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти в мовно-літературній освітній галузі).

- «Діагностичний інструмент»: тест, опитувальник, спостереження для виявлення прогалин у знаннях з української мови чи літератури.

- «Знайди помилку» (аналіз навчальних робіт учнів на визначення типових помилок у мовленні, читанні, письмі, інтерпретації текстів).

- Практичне завдання: створення власного цифрового ресурсу (інтерактивного тесту чи вправи) для подолання освітніх втрат у мовно-літературній галузі.

Тема 1.4 Трансформація освітніх втрат у можливості зростання

- Гра «Залучення»: створення мотиваційного завдання для учнів після тривалої перерви в навчанні (наприклад, інтерактивна вправа, творче письмо, дискусія).

- Укладання індивідуальної карти розвитку учня (або «карти предмета») з української мови чи літератури на основі діагностики прогалин.

- Створення «Карти знань» (діаграми, схеми, що охоплюють важливі теми з предмета).

- Підготовка рекомендацій щодо підтримки психологічного здоров'я учнів під час подолання освітніх втрат (короткий список практик: позитивна взаємодія, якісний зворотний зв'язок, співпраця з психологом).

- Аналіз кейсу: визначення, як учитель може врахувати емоційний стан учня після кризових подій (війна, пандемія) та підвищити його мотивацію до навчання.

- Розробка схеми взаємодії «Учитель – учень – батьки – психолог» як умови ефективного подолання освітніх втрат.

Тема 1.5 Професійна підтримка вчителів української мови й літератури з питань подолання освітніх втрат у здобувачів освіти

- Проєкт «Короткий план»: аналіз стратегії роботи закладу освіти / громади щодо подолання освітніх втрат.
- Гра «Незакінчене речення»: *Під час підвищення кваліфікації я навчився таких практик подолання освітніх втрат...*
- Складання порівняльної таблиці «Україна – світ» за результатами огляду національних і міжнародних практик подолання освітніх втрат.
- «Методичний кейс» (короткий приклад уроку чи вправи, спрямованого (-ої) на надолуження освітніх втрат у мовно-літературній галузі).
- Завдання «Місток, що єднає школу з реальним життям»: скласти перелік компетентностей, необхідних для реалізації програм подолання освітніх втрат.
- «У колі експертів»: обговорення ролі наставництва та супервізії як інструментів підтримки вчителя-філолога.
- «Майстерня надолуження» (створення методичних кейсів із використання модифікованих програм з української мови, української літератури).

МОДУЛЬ 2. БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК І ПІДХОДІВ, ЧУТЛИВИХ ДО ТРАВМИ

Тема 2.1 Вплив травми на навчання і поведінку учнів

- Дискусія «Стрес у дітей: ознаки, які не можна ігнорувати».
- Вправа «Мій безпечний простір» (створення малюнка або опису місця, де він відчувається захищеним).
- Форум «Як підтримати одне одного в посттравматичний період».
- Завдання «Емоційний термометр» (визначення рівня енергії / тривожності за шкалою від 1 до 10).
- Вправа «Мотиваційний місток» (формулювання мініцілей «Сьогодні я зможу...», «Сьогодні я дізнаюся...», «Сьогодні я навчуся...»).

Тема 2.2 Стратегії підтримки учнів, які пережили травматичні події

- Завдання «Кроки емпатії» (скласти алгоритм дій учителя в ситуації, якщо учень емоційно відреагував на літературний твір, що торкнувся травматичних тем).
- Техніка «заземлення» (назвати 5 предметів із літературного твору, які створюють відчуття стабільності та безпеки).
- «Літературний куточок спокою»: добрати тексти, які допоможуть відновити емоційний баланс (короткі поезії, гумористичні твори).
- Вправа «Літературна пауза» (перед інтенсивною роботою прочитати кілька рядків поезії для зниження тривожності).
- «Музичний малюнок спокою» (застосування елементів арттерапії).

Тема 2.3 Створення безпечного освітнього середовища: ключові маркери та практичні підходи

- Дискусія «Ключові маркери безпеки» (обговорення ознак безпечного освітнього простору, які сприяють психічному здоров'ю та емоційній рівновазі).

- Вправа «Чекліст мого класу».

- Форум «Комфорт і простір» (обмін ідеями щодо дизайну класу: як розташування меблів, кольори та освітлення впливають на відчуття безпеки).

- «Педагогічний щит» (скласти власний кейс практик та прийомів, які допомагають учителю створювати атмосферу психофізичної та емоційної безпеки учнів у класі).

- Рольова гра «Слова без бар'єрів» (відпрацювання технік ненасильницького спілкування та відкритого діалогу).

- Завдання «Ресурсна підтримка»: складання списку ресурсів (шкільних, сімейних, онлайн), які можна запропонувати учням і батькам для підтримки емоційного благополуччя.

Тема 2.4 Внутрішній ресурс педагога. Професійне вигорання вчителя в умовах кризових трансформацій: виклики та механізми підтримки

- Дискусія «Що виснажує, а що наповнює?» (обговорення особистісних, емоційних та професійних резервів, які допомагають учителю зберігати стійкість та підтримувати інших).

- Завдання «Мій ресурсний кошик» (створення списку речей / активностей, які дають енергію й відчуття підтримки).

- Форум «Профілактика вигорання» (обмін досвідом щодо стратегій самодопомоги, моделей психологічної рівноваги та факторів стресостійкості).

- Вправа «Емоційний щоденник» (запис власних емоцій протягом дня; аналіз того, які з них потребують регуляції, а які – підтримки).

- Завдання «Мініпрактики резильєнтності» (формулювання коротких дій («Я зроблю паузу», «Я подихаю глибоко», «Я звернуся по підтримку»), які допомагають зберігати внутрішній баланс).

- Вправа «Мотиваційний баланс» (визначення трьох напрямів: «Що я роблю для себе», «Що я роблю для учнів», «Що я роблю для колег» – як спосіб підтримки професійної рівноваги).

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю: постанова Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2018 року № 800 (зі змінами). URL: <https://surl.li/jebdwe> (дата звернення: 25.02.2026).

2. Лист Державної служби якості освіти від 01.07.2024 № 01/01-24 «Про результати дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни в закладах загальної середньої освіти» (дата звернення: 25.02.2026).

3. Про затвердження Державного стандарту базової середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898: станом на 02.09.2022. URL: <https://surl.li/pzttzj> (дата звернення: 25.02.2026).

4. Про затвердження Рекомендацій слухань у Комітеті на тему «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання»: Рішення Комітету Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій. URL: <https://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/38605.pdf> (дата звернення: 25.02.2026).

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 21.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 27.09.2025)

6. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. Дата оновлення: 21.08.2025. URL: <https://surl.lu/afndnt> (дата звернення: 02.03.2026).

7. Рекомендації слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій на тему «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання». Затверджено Рішенням Комітету Верховної Ради України з питань, освіти та інновацій. Протокол № 122 від 07.06.2023. URL: <https://kno.rada.gov.ua/print/76132.html> (дата звернення: 25.02.2026)

Основна література

8. Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Київ: Український центр оцінювання якості освіти, 2023. URL: <https://surl.li/fgauys> (дата звернення: 25.02.2026).

9. Війна та освіта. 2 роки повномасштабного вторгнення. Бриф за результатами дослідження. Київ, 2024. URL: <https://surl.li/hgjmwn> (дата звернення: 25.02.2026).

10. Головатенко Т. Тенденції підготовки вчителів до впровадження травмоінформованого навчання: досвід розвинених країн. Освітологія, 2023, №12. С 42-54. URL: <https://surl.li/oiinqh> (дата звернення: 25.02.2026).

11. Посібники для вчителів: нові можливості подолання освітніх втрат у школах. URL: <https://teachforukraine.org/catch-up/> (дата звернення: 25.02.2026).

12. Що таке «освітні втрати» в західній термінології та що потрібно українській освіті, аби їх компенсувати: інтерв'ю з Русланом Гураком. НУШ. Нова українська школа: вебсайт. URL: <https://surl.li/qovflp> (дата звернення: 25.02.2026).

13. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України: методичні рекомендації. Кол. автор.; за загальною редакцією О.М. Топузова; укл. М.В. Головка. Київ : Педагогічна думка, 2023. 187 с. URL: <https://znayshov.com/FR/24012/868.pdf> (дата звернення: 25.02.2026).

14. Крок за кроком. Посібник із подолання освітніх втрат / Оксана Пасічник, Олена Ліннік. 2025. <https://surl.lt/zwrtdgt> (дата звернення: 25.02.2026).

15. Навчальні втрати в умовах війни: як учителю їх діагностувати та компенсувати. URL: <https://sqe.gov.ua/navchalni-vtrati-v-umovakh-viyni-yak-uchi/> (дата звернення: 25.02.2026).

16. Навчально-методичні матеріали з української мови для занять із подолання освітніх втрат. Укладачі: Тарас Ткачук, Інна Грушко, Любов Федонюк. – Європейський Союз, 2025. – 171 с.

17. Подолання освітніх втрат з української мови та літератури. Методичні рекомендації та приклади уроків (розроблено І. Хворостяним). URL: <https://surl.lu/qfgspa> (дата звернення: 25.02.2026).

18. Українська література. 5 клас: експрес-курс подолання освітніх втрат: практичний порадник; за заг. ред. Т. О. Яценко; автори: Т. О. Яценко, І. А. Тригуб, О. А. Слижук. Київ : Педагогічна думка, 2023. 58 с. (<https://lib.iitta.gov.ua/735026/>) (дата звернення: 20.02.2026).

19. Рекомендації щодо використання модифікованих програм з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://surl.cc/eedwws> (дата звернення: 25.02.2026).

Додаткова література

1. Освітні втрати: 7 кроків ефективного учителя. URL: <https://surl.li/bzdmgo> (дата звернення: 25.02.2026).

2. Тьюторські інструменти для вчителя в школі. Досвід реалізації проєкту з надолуження освітніх втрат «Освітній Суп» від ГО «Навчай для України». 2024. URL: <https://teachforukraine.org/projects/osvitnij-sup/> (дата звернення: 25.02.2026).

3. Як стати ментором для школярів. <https://surl.li/bqzjdv> (дата звернення: 28.01.2026).

Додаткові освітні онлайн-ресурси

щодо подолання освітніх втрат у здобувачів освіти

1. Відеоуроки Всеукраїнської школи онлайн (<https://surl.li/nfoxnl>: плейлисти «5 клас. Українська мова. НУШ», «6 клас. Українська мова. НУШ», «7 клас. Українська мова», «8 клас. Українська мова», «9 клас. Українська мова», «10 клас. Українська мова», «11 клас. Українська мова»).

2. Всеукраїнська школа онлайн (ВШО). URL: <https://lms.e-school.net.ua/>

3. Курс від Prometheus «Українська мова та література. Підготовка до ЗНО». URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:ZNO+UKR101+2017_T1

4. Онлайн-курс, створений EdEra та Освіторія, «ЛАЙФХАКИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ». URL: <https://study.ed-era.com/es/courses/course/5123>

5. Освітній суп. URL: <https://teachforukraine.org/osvitnij-sup/>

6. Освітня платформа «Повір». URL: <https://povir.in.ua/>

7. Путівник по Всеукраїнській школі онлайн. URL: <https://surl.li/lfdvxt>

8. Сервіс для створення ментальних карт Google. URL: <https://coggle.it/>

9. Тести з української мови ЗНО / НМТ 2007 – 2024 років. URL: <https://zno.osvita.ua/ukrainian/tema.html>

10. Тренажер із правопису української мови. URL: <https://www.webpen.com.ua/>

11. Тренувальні онлайн-тести (сайт ЛРЦОЯО <http://lv.testportal.gov.ua:8080/>)

12. Тьюторинг у школі. URL: <https://surl.li/gqqzqv>

13. Kahoot. URL: <https://www.kahoot.com>

14. Quizlet. Картки з української мови та літератури. URL: https://quizlet.com/user/olga_pytur/sets

15. Canva. URL: <https://www.canva.com/>

16. ChatGPT. URL: <https://openai.com/index/chatgpt/>

Classtime. URL: <https://classtime.com/uk>